

BEATA BORATYN

Wkład Polskiego Czerwonego Krzyża w rozwój pielęgniarstwa w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego**Polish Red Cross Organization contribution to development of Polish nursing in twenty year period between the First and the Second World War****Streszczenie**

Tworzenie i dynamiczny rozwój profesjonalnego pielęgniarstwa w Polsce nastąpił w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Bardzo istotny wkład w ten proces wniósł Polski Czerwony Krzyż. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie działań, podejmowanych przez krajowe towarzystwo czerwonokrzyżskie, które kształtowały w tym okresie pielęgniarstwo polskie.

Słowa kluczowe: Polski Czerwony Krzyż, rozwój pielęgniarstwa.

Abstract

Creation and very dynamic development of Polish Professional nursing took place between the First and the Second World War. Polish Red Cross Organization contributed a lot to this process. The main purpose of this article is to show efforts undertaken by Red Cross Organization which started and formed Polish nursing.

Key words: Polish Red Cross Organization, development of nursing.

WSTĘP

Przełom XIX i XX wieku był okresem tworzenia się i dynamicznego rozwoju pielęgniarstwa zawodowego. Proces ten zapoczątkowała w Anglii Florence Nightingale, organizując w 1860 r. pierwszą nowoczesną szkołę pielęgniarstwa świeckiego. Zapoczątkowane przez nią idee pielęgniarstwa zostały podjęte przez pielęgniarki, które – chcąc nadać siły swoim działaniom i postulatam – jednoczyły się, tworząc liczne organizacje pielęgniarckie. Organem inspirująco-koordynującym ruch pielęgniarstwa w całym świecie była, i nadal jest, Międzynarodowa Rada Pielęgniarek, która formułuje wytyczne i zasady dla wszystkich stowarzyszeń krajowych. Rozwój pielęgniarstwa aktywnie wspierały, działające w tym czasie, liczne organizacje charytatywne i stowarzyszenia. Szczególny wkład w tym zakresie wniosła Międzynarodowa Organizacja Czerwonego Krzyża, a zwłaszcza Wydział Pielęgniarstwa utworzony przy Lidze Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża. W 1919 r. na konferencji w Cannes określono strategię działań z zakresu pielęgniarstwa dla wszystkich stowarzyszeń CK. Do najważniejszych z nich należało:

- współdziałanie pielęgniarek w zakresie zdrowia;
- zakładanie szkół pielęgniarstwa;
- doksztalcanie dyplomowanych pielęgniarek, mających objąć stanowiska kierownicze;
- przyznawanie stypendiów dla pielęgniarek rozpoczynających naukę w wyższych uczelniach;
- uwzględnianie w programach szkół zajęć teoretycznych i praktycznych z zakresu pielęgniarstwa społecznego [1].

Polskie Towarzystwo Czerwonego Krzyża (PTCK) aktywnie włączyło się w realizację powyższych założeń, wnosząc tym samym bardzo istotny wkład w rozwój pielęgniarstwa polskiego.

CEL PRACY

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie wkładu PCK w tworzenie i rozwój zawodowego pielęgniarstwa w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Jako technikę badawczą zastosowano analizę dokumentacji dostępnej w Archiwum Zarządu Głównego PCK w Warszawie, artykułów zamieszczonych w „Pielęgniarsce Polskiej” oraz na podstawie literatury przedmiotu.

DZIAŁALNOŚĆ POLSKIEGO CZERWONEGO KRZYŻA NA RZECZ PIELEŃNIARSTWA W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Ważnym wydarzeniem, otwierającym nowy etap w organizacji i kształtowaniu się pielęgniarstwa w Polsce, było powstanie PTCK. Prace organizacyjne związane z utworzeniem krajowego CK rozpoczęły się po wyzwoleniu Warszawy, tj. po 18 stycznia 1919 r. Z połączenia działających na terenie kraju instytucji charytatywnych, utworzono PTCK, które oficjalnie rozpoczęło działalność 27 kwietnia 1919 r. Prezesem organizacji został Paweł Sapięha, a po jego rezygnacji stanowisko to objęła Helena Paderewski.

W tym samym roku powołano do życia Sekcję Pielęgniarstwa przy ZG PTCK. Od tego momentu rozpoczęto organizowanie licznych kursów sanitarnych. Liczba prowadzonych szkoleń i kończących je osób była początkowo bardzo duża, np. w 1920 r. ukończyło je aż 1000 kobiet [2].

Niestety, nie zawsze były one prowadzone na odpowiednim poziomie. Ministerstwo Zdrowia Publicznego, aby zahamować chaotyczny proces szkolenia siostr PCK, wydało 8 lutego 1921 r. rozporządzenie, na mocy którego instytucje, które zamierzały zorganizować kursy musiały uzyskać zgodę władz administracyjnych [3]. Równocześnie Sekcja Pielęgniarstwa podjęła odpowiednie kroki sklasyfikowania i określenia uprawnień osób pracujących w placówkach czerwonokrzyżskich. W 1920 r. opracowano regulamin, w którym określono komu przysługuje tytuł siostry i sanitariuszki PTCK [4]. Rok później powołano komisję weryfikacyjną, która dokonała klasyfikacji siostr przeszkolonych na kursach sanitarnych. Wyodrębniono trzy kategorie siostr: A, B, C. Do kategorii A zaliczono siostry, które ukończyły dwuletnią szkołę pielęgniarstwa. Do kategorii B wliczono osoby, które ukończyły cztery klasy szkoły ogólnej i czteromiesięczny kurs sanitarny. Pozostałe absolwentki szkoleń przypisano do kategorii C [5]. Dla siostr, zakwalifikowanych do kategorii B, Sekcja Pielęgniarstwa organizowała dziewięciomiesięczne kursy dokształcające. Po ich ukończeniu absolwentki mogły przystępować do państwowego egzaminu pielęgniarckiego, a po jego zdaniu uzyskiwały tytuł dyplomowanej pielęgniarki [6].

1 września 1927 r. weszło w życie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej „o Stowarzyszeniu ‘Polski Czerwony Krzyż’” w myśl którego m.in. zmieniono nazwę organizacji z PTCK na PCK [7]. W oparciu o wydany dekret ZG PCK dokonał nowelizacji statutu. Nowy statut zobowiązywał władze organizacji do przygotowywania kadr pielęgniarckich dla wojska. Zgodnie z art. 20 statutu utworzono Korpus Siostr PCK [8], w skład którego wszedł personel pielęgniarcki zarejestrowany w organizacji [9]. Przewodniczącą Korpusu została Maria Tarnowska.

W latach 30. każdy okręg PCK pod nadzorem Korpusu Siostr organizował na szeroką skalę kursy pogotowia sanitarnego. W 1930 r. w całej Polsce takie kursy ukończyło 586 kobiet [10], w 1931 roku – 694 [11], w 1932 r. – 694 [12], zaś w 1933 – 629 [13]. Na szkolenie mogły zapisywać się osoby po szkole powszechnej w wieku od 18 do 40 lat, posiadające dobry stan zdrowia. Wykłady prowadzili lekarze i pielęgniarki dyplomowane. Szkolenie składało się z części teoretycznej i praktycznej. Część teoretyczna obejmowała zajęcia z:

- anatomii i fizjologii – 15 godz.
- chirurgii – 12 godz.
- ratownictwa w nagłych wypadkach – 5 godz.
- ratownictwa przeciwwgazowego – 10 godz.
- bakteriologii i chorób zakaźnych – 10 godz.
- pielęgniarstwa – 28 godz.
- higieny i wychowania fizycznego – 10 godz.
- farmakologii – 3 godz.
- administracji i gospodarki szpitalnej – 4 godz.
- organizacji służby zdrowia w wojsku – 2 godz.
- organizacji PCK – 2 godz.
- etyki pielęgniarckiej – 4 godz.

Ogólna liczba godzin teoretycznych wynosiła 105.

Zajęcia praktyczne realizowane były w:

- oddziale chirurgicznym z ambulatorium – 4 tyg.
- oddziale chorób wewnętrznych i zakaźnych – 4 tyg.
- kuchni i pralni – 2 dni.

Łączna liczba godzin praktycznych wynosiła 300 [14].

W 1933 r. zorganizowano 48 kursów [15].

Równoległe z organizacją kursów, PCK podejmował działania zmierzające do otwierania szkół pielęgniarckich.

Tworzenie nowych placówek szkoleniowych odbywało się przy czynnym udziale Amerykańskiego Czerwonego Krzyża, który wspierał nowo powstałe szkoły finansowo oraz personalnie, kierując do nich swoje instruktorki.

W 1921 r. otwarta została pierwsza po wojnie Szkoła Pielęgniarek PCK w Poznaniu. Idea utworzenia szkoły w tym mieście, zrodziła się w Wielkopolskim Zarządzie PTCK. Na czele Komitetu Organizacyjnego stanęła ówczesna jego przewodnicząca Janina Żniniewiczówna. W lipcu 1921 r. szkoła rozpoczęła kształcenie. Pierwszą dyrektorką szkoły została Amerykanka Ita Mc Donald.

W latach 1919-1920 lekarze, aktywni członkowie PCK wspólnie z ACK rozpoczęli starania o utworzenie w Warszawie zawodowej szkoły pielęgniarstwa. Uwieńczeniem tych starań było otwarcie w październiku 1921 r. Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek. W 1927 r. w Katowicach z inicjatywy Okręgu Śląskiego PCK utworzono Szkołę Pielęgniarek i Pracy Społecznej. Ze względu na trudności finansowe i małą liczbę kandydatek, szkoła istniała tylko dwa lata. Kolejną szkołą, utworzoną w 1929 r. i podległą ZG PCK, była Szkoła Pielęgniarek PCK w Warszawie [16]. Uczennicom, które osiągały wysokie wyniki w nauce oraz wykazywały duże zaangażowanie w czasie praktyk, krajowa organizacja czerwono krzyżowska przydzielała stypendia. Absolwentki szkół pielęgniarstwa podejmowały prace głównie w szpitalach wojskowych i instytucjach PCK lub kierowano je na specjalizacje. Specjalizacje realizowano w sali operacyjnej, w pracowni rentgenowskiej, bakteriologicznej oraz w oddziale położniczym i psychiatrycznym. W sprawozdaniu z działalności PCK z 1933 r. odnotowano, że specjalizację w tymże roku ukończyło dziesięć siostr: trzy z bakteriologii, dwie z psychiatrii, jedna realizowała ją w pracowni rentgenowskiej, zaś cztery na sali operacyjnej [17]. Wyróżniając się absolwentki szkół pielęgniarstwa corocznie były wysyłane na kursy i studia pielęgniarstwa za granicę. Po powrocie zajmowały one stanowiska kierownicze, np. w 1925 r. na roczne studia pielęgniarstwa wyjechała do Anglii Maria Mochnacka [18], w 1931 r. z kursu Ligi Czerwonego Krzyża zorganizowanego w Londynie powróciła absolwentka WSP, obejmując stanowisko instruktorki Szkoły Pielęgniarek PCK w Poznaniu [19], rok później na kurs administracji szpitali i szkół do Londynu wyjechała absolwentka Szkoły Pielęgniarek w Poznaniu [20].

Instytucja czerwono krzyżowska ściśle współpracowała z Polskim Stowarzyszeniem Pielęgniarek Zawodowych – organizacją pielęgniarstwa, działającą w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Członkini Korpusu Sióstr PCK wspólnie z pielęgniarkami zrzeszonymi w PSPZ podejmowały działania na rzecz rozwoju pielęgniarstwa, m.in. brały udział w posiedzeniach Komisji w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, zajmującej się opracowaniem Ustawy o Pielęgniarstwie [21]. Aktywnie w pracę PSPZ włączyła się Jadwiga Suffczyńska, kierowniczka Sekcji Głównej Sióstr PCK. W latach 1932, 1933 oraz w 1937 i 1938 była przewodniczącą tejże organizacji pielęgniarstwa. Wchodziła w skład komitetu redakcyjnego czasopisma „Pielęgniarka Polska”, na łamach którego publikowała m.in. relacje z kongresów organizowanych przez Międzynarodową Radę [22]. Brała udział w pracach różnych komisji PSPZ, np. statutowej, PCK, ustawy o pielęgniarstwie. W dwóch ostatnich komisjach czynnie udzielała się także przewodnicząca Sekcji Głównej Sióstr PCK, a później Korpusu Sióstr PCK – Maria Tarnowska. W skład powyższych oraz innych komisji wchodziły również

delegatki Związków i Zrzeszeń SS PCK, posiadające prawa członków zwyczajnych [23].

Przedstawicielki Korpusu Sióstr brały udział w kongresach organizowanych przez międzynarodowe władze CK. Uczestnictwo w tych zjazdach stwarzało szerokie możliwości zdobywania nowych doświadczeń oraz prezentowania pielęgniarstwa polskiego za granicą.

PODSUMOWANIE

Polski Czerwony Krzyż od początku swego istnienia podejmował działania na rzecz rozwoju zawodowego pielęgniarstwa w kraju. Prowadził szkoły pielęgniarstwa w Warszawie, w Poznaniu oraz przez krótki okres w Katowicach. Był inicjatorem i współrealizatorem Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek. Organizował liczne kursy sanitarne oraz kursy doszkolające, przygotowujące siostry PCK do egzaminu państwowego. Kierując pielęgniarki dyplomowane na liczne stypendia i kursy zagraniczne, podnosił ich kwalifikacje, tym samym tworząc profesjonalną, pielęgniarstwową kadre kierowniczą.

PIŚMIENNICTWO

1. Smith EH. Pielęgniarstwo Czerwonego Krzyża. Pielęgniarka Polska. 1932;5-7:83-4.
2. Zawadzki J. Zarys działalności Polskiego Czerwonego Krzyża. Czerwony Krzyż. 1921;1:133.
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 8 lutego 1921 r. w przedmiocie zgłaszania kursów sanitarnych i rejestracji osób, które ukończyły kursy sanitarne i wykonują zawód sanitariuszy. (DzU, nr 32, poz. 196).
4. Regulamin sióstr i sanitariuszek PTCK. Polski Czerwony Krzyż. 1920; 1:2-3.
5. Maria Tarnowska – Przewodnicząca Wydziału Sióstr przy Zarządzie Głównym PTCK. Polski Czerwony Krzyż. 1927;10:7.
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 27 listopada 1923 r. w przedmiocie państwowych egzaminów pielęgniarstwa. (DzU, nr 127, poz. 1049).
7. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 września 1927 r. o Stowarzyszeniu „Polski Czerwony Krzyż”. (DzU, nr 79, poz. 688).
8. Archiwum Zarządu Głównego PCK w Warszawie (AZG PCK). Statut PCK zatwierdzony w dn. 11 grudnia 1928 r. przez Ministra Spraw Wewnętrznych. Sygn. VIII – 381:16-17.
9. AZG PCK. Regulamin Korpusu Sióstr Polskiego Czerwonego Krzyża. Sygn. IX – 75.
10. AZG PCK. Sprawozdanie z działalności PCK z 1930:25.Sygn.2/39.
11. AZG PCK. Sprawozdanie z działalności PCK z 1931:20.Sygn.2/39.
12. AZG PCK. Sprawozdanie z działalności PCK z 1932:20.Sygn.2/39.
13. AZG PCK. Sprawozdanie z działalności PCK z 1933:20.Sygn.2/39.
14. Weimanówna I. Szkolenie Sióstr Pogotowia Sanitarnego PCK w szpitalach wojskowych. Pielęgniarka Polska. 1935;3:57-62.
15. Ulrichsowa M. Dobry Samarytanin – w piętnastolecie Polskiego Czerwonego Krzyża. Pielęgniarka Polska. 1934;9-10:179.
16. Kaniewska-Izyczka J. Rozwój pielęgniarstwa w Polsce do roku 1950. Część II. Warszawa: CMDNŚSZM; 1988. s. 145-51.
17. AZG PCK. Sprawozdanie z działalności PCK w 1933:19.Sygn.2/39.
18. AZG PCK. Sprawozdanie działalności PCK w 1925: 27.Sygn.2/38A.
19. AZG PCK. Sprawozdanie działalności PCK w 1931: 28.Sygn.2/39.
20. AZG PCK. Sprawozdanie działalności PCK w 1932: 22.Sygn.2/39.
21. AZG PCK. Sprawozdanie z działalności PCK w 1931:29.Sygn.2/39.
22. Suffczyńska J. Sprawozdanie z Międzynarodowego Kongresu Pielęgniarek Zawodowych. Pielęgniarka Polska. 1934;1-2:4-9.
23. Spis Komisji wyznaczonych przez PSPZ na rok 1931. Pielęgniarka Polska. 1931;6:107-8.

Informacje o Autorach

Mgr piel. BEATA BORATYN – instruktor, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Jarosławiu, Instytut Ochrony Zdrowia

Adres do korespondencji

Mgr Beata Boratyn
Instytut Ochrony Zdrowia
ul. Kasprzowicza 1, 37-500 Jarosław